

Geen evenwichtig arbeidsmigratie-beleid zonder groene economie

En geen écht groene economie zonder een doortastende ruimtelijke ordening

Het debat over arbeidsmigratie wordt eenzijdig gevoerd, primair vanuit de bestaande totaal scheef gegroeide economische structuur van Nederland. Een economie waarin steeds ruimer baan gemaakt wordt voor de bij uitstek vervuilende, ruimteverslindende en tegelijk arbeidsintensieve lievelingen in het heersende zogeheten 'topsectorenbeleid' van de overheid zoals de vervoerslogistieksector en de intensieve land- en tuinbouw. Willen we die scheefgroei met succes om kunnen buigen, dan vergt dat een ingrijpende economische structuurtransformatie met waarin écht oog is voor ecologie en klimaat. Zo'n transformatie kan alleen succes hebben als hij gepaard gaat met een even doortastende ruimtelijke ordening, weg van het onverantwoordelijke laissez faire dat op dit vlak de laatste decennia meer en meer de toon is gaan zetten. Net als in de klimaatkwestie is ook in de ruimtelijke politiek het speelkwartier inmiddels ruimschoots voorbij.

Het is toch wel beschamend dat het nog steeds niet lukt om de discussie over arbeidsmigratie op een enigszins *to the point* en zonder ideologische vooringenomenheid te voeren. Neem bijvoorbeeld de discussie hierover tussen Lilian Marijnissen en Leo Lucassen begin maart dit jaar [1]. Lucassen doet veel te positief over de heilzame werking van de vrije EU-arbeidsmarkt, Marijnissen stipt in dit verband terecht de negatieve effecten van de uittocht van arbeidskrachten in de Oost-Europese landen van herkomst zelf aan maar biedt zelf in haar puur nationaal gerichte betoog geen enkel perspectief op lotsverbetering op Europees schaalniveau en schurkt daarbij schaamteloos dicht aan bij rechtse vooroordelen en ressentimenten [2]. Maar een zeker zo belangrijk bezwaar tegen beider betoog is gelegen in het feit dat geen van beiden de vraag stelt of het ook om andere dan arbeidsmarkt-gerelateerde redenen wel zo verstandig is om sectoren waarin deze arbeidsmigratie nu zo sterk groeit nog verder te laten expanderen. Denk dan wat betreft die andere redenen niet alleen aan de gebruikelijke *mainstream* economische, maar vooral ook aan ecologische, klimatologische én ruimtelijke redenen en overwegingen.

=Verkeer, vervoer, logistiek

Wat zijn in dit verband dan de vanuit ecologisch, klimatologisch en ruimtelijk oogpunt de schadelijkste sectoren die buitenlandse proporties groeien, zal de lezer zich afvragen. Hoge ogen speelt in ieder geval allereerst de sector van verkeer, vervoer en bijbehorende logistiek. Die sector kent een angstaanjagend sterke bussiness-lobby die door de heersende nationale politieke elite uiterst voorkomend bediend wordt. Wat er deze winter bijvoorbeeld gebeurd is met de onverhoedse

miljoenen KLM/AirFrance-aandelenverwerving door de Nederlandse staat spreekt in dit verband boekdelen. Als een schip dat op hol geslagen is - zo zou je luchtvaartsector met zijn luchtvervuiling en geluidshinder wel kunnen omschrijven, temeer omdat dit alles bovendien gepaard gaat met een overmaat aan ruimtelijke druk op stad en land. Iets dergelijks kon je tot voor ook kunnen zeggen over de Rotterdamse haven, maar hier lijken onder druk van de klimaatproblematiek de panelen daar nu eindelijk toch voorzichtig beginnen te schuiven. Het is denkbaar dat hier op termijn ingezet moet gaan worden op krimp van de havenbedrijvigheid en bijbehorende petrochemische industrie, niet alleen met het oog op de duurzame energietransitie, maar ook omdat met de met een doorzettende robotisering verband houdende opkomst van de 3D-printing de komende decennia kan leiden tot een afname van zo'n 40% van de wereldhandel. Dat kan een versterking van de eigen innovatieve nijverheid in de ontwikkelde industriële wereld ten koste van de lagelonenlanden met zich meebrengen. Voor Nederland zou het een gevoelige klap kunnen betekenen voor zogeheten economische trekpaarden als de transportlogistieke sector en wereldzeehavens als Rotterdam en Amsterdam [3]. Het 'topsectorenbeleid' van de toekomst zou daarom eerder gericht moeten zijn op de eigen maakindustrie dan op een verdere uitbouw verkeers- en transportlogistieke netwerken. Willen we ons land leefbaar houden, dan zouden die beter afgeremd kunnen worden en daarmee vooral ook de uitdijende 'verdozing' van het landschap met immense distributiecentra. Een dergelijke afremming is alleen mogelijk als deze door de overmatige verkeersbewegingen steeds ruimteverslindender wordende sector ingrijpend getransformeerd wordt: meer gericht op bundeling van verkeersstromen en op een drastische verkorting van vervoers-én productieketens en -lijnen en veel minder gericht op 'vandaag besteld, gisteren geleverd'. Zo'n transformatie vergt pro-actieve overheden die in staat zijn en de moed hebben de nodige onafhankelijkheid ten opzichte van de commerciële belangen in de sector te betrachten. Zon transformatie vergt bovendien een operatie die veel verder reikt dan de logistieke sector alleen - de hele economie moet op dit vlak doorgesplit worden.

=Land- en tuinbouw

Een andere sector die in dit verband een kritische benadering behoeft is de intensieve land- en tuinbouw. Het eerste probleem betreft het energieverlindende karakter van de steeds verder uitdijende glastuinbouw, een sector die bovendien gebruik maakt van - vooral Midden- en Oost-Europese - arbeidsmigranten die daarbij schandalig uitgebuit worden. Ze worden via louche uitzendbureaus en andere intermediairs geronseld en moeten onder wurgflex-arbeidsvoorwaarden en belabberde woonomstandigheden leven en werken [4]. Hetzelfde bezwaar geldt voor de bollenteelt, een sector die ook steeds verder uitdijt - ook buiten de Bollenstreek - en die door zijn vervuilende karakter ook nog eens een groeiend gevaar vormt voor de drinkwatervoorziening. Beide sectoren zouden sterk teruggedrongen moeten worden, maar wie durft dat aan? Het gaat hier om een keiharde en angstaanjagend goed georganiseerde lobby met groeiende ultra neoliberale en extreem rechtse sympathieën - zo zijn Bollenstreek en Westland geduchte LPF/ thans FvD-bolwerken.

Maar er is voor de verdere toekomst in de landbouw veel meer nodig dan tegenhouden en terugdringen en op een veel breder en dieper front. De klimaatverandering vergt langs twee lijnen zeer ingrijpende transformaties: op de lijn van de terugdringing van de uitstoot van broeikasgassen en de lijn van de klimaatadaptatie. Op de lijn van de uitstoot is de intensieve melkveehouderij het ernstigste zorgenkind. Het is delfde sector die op de lijn van de klimaatadaptatie ook de bakens fors zal moeten verzetten, zeker in de waterstaatkundig precaire kustgebieden; zowel waterkwantiteit als -kwaliteit [verziltig] vormen hier een groeiend probleem.

Boven op dit alles staat onvermijdelijk voor de langere termijn op twee punten een nog beduidend verdergaande transformatie van de agrarische sector op de agenda. Dat zijn de omslag van veeteelt naar plantaardige teeltprogramma's en in de kustgewesten de omslag naar duurzame zilte kweken

en teelten, van zilte groenten tot kweektong [5]. Het zijn ontwikkelingen waarvan de sociaal-economische consequenties die nu nog moeilijk te overzien zijn, maar die het wel waard zijn om nu al te onderzocht te worden in de nodige proeftuinen, systematischer en op grotere schaal dan tot op heden gebeurt.

=Waar te beginnen met een radicale economisch-ecologische structuurtransformatie?

In de wereld van de ruimtelijke ontwikkeling heeft men de mond vol van de 'Nationale Omgevingsvisie' [NOVI] die vanaf 2021 geïmplementeerd zou moeten worden. Of die omgevingsvisie de hier boven bepleite transformaties iets verder zullen brengen is zeer de vraag. Rechts gelooft niet echt in de haalbaarheid van een duurzame energietransitie [laat staan in een vereiste, veel verdergaande economisch-ecologische transformatie] terwijl links terugdeinst voor serieuze klimaatadaptatie en dan vooral voor de mogelijk pijnlijke ruimtelijke consequenties daarvan. De hele exercitie zal uiteindelijk wel uitdraaien op een halfbakken compromis, waarschijnlijk zoals vanouds vooral op het vlak van de woningbouw, waarbij de sterke concentratie op de verstedelijking in de grote steden ongetwijfeld jammerlijk zal spaak lopen en in plaats daarvan de [sub]urbanisatie ongecontroleerd zal uitwaaiëren, met nadruk op het westen des lands met een zeker weglekken naar de meest dynamische regio's in het midden, zuiden en oosten.

Maar zo'n slappe aanpak kan het hydrologisch en klimatologisch precarie Nederland zich eigenlijk helemaal niet meer permitteren. Er moet nu begonnen worden eindelijk serieus werk te maken van een plan voor een radicale economisch-ecologische structuurtransformatie. Door enerzijds door verdere aanscherping van een visie op zo'n transformatie en dan vooral op het proces dat daartoe moet leiden. Anderzijds door het ontwikkelen van concrete voorbeeld-deelstudies en proefprojecten op lokaal en regionaal schaalniveau als onmisbare bouwstenen voor de vormgeving in de praktijk [6]. En wat betreft de ruimtelijke ordening zou nu al volop ingezet moeten worden op concentratie van verdere verstedelijking veilig achter - dat wil zeggen ten zuidoosten van - de 'Drooglijn' die van Goningen via Zwolle, Amersfoort, Utrecht, Arnhem/ Nijmegen en Den Bosch tot met met Breda door ons land loopt. Dat is een ingrijpende operatie, naar zeker geen onmogelijke. Een operatie die niet alleen de waterveiligheid, leefbaarheid en ecologie maar ook de economie zeer te ten goede kan komen [7].

NOTEN

[1]

In het tv-programma *Buitenhof* van 3 maart 2019; zie de link: <https://www.vpro.nl/buitenhof/kijk/afleveringen/2019/Buitenhof-3-maart-2019.html>

[2]

Meer hierover zie: Steven van Schuppen, *Het is je eigen voetafdruk, hypocriete sukkel* en *Het verdriet van Visegrad* In: stevenvanschuppen.nl/nieuws/ resp. Herfst en Zomer 2018

[3]

Zie hierover o.m.: Raoul Leering/ Jin Huang, *3D-printing : a threat to global trade -Locally printed goods could cut trade by 40%* Amsterdam [ING] 2017 Zie ook de link: https://www.ing.nl/media/ING_EBZ_3d-printing_tcm162-131996.pdf

[4]

Ronduit onthutsend in dit verband zijn de praktijken in het Westland, geschetst in bijvoorbeeld in het uitgebreide artikel van Frederiek Weena en Jeroen Wester **Hoe Oost-Europese migranten worden uitgebuit in Nederland** In *NRC/HB* 29 maart 2019

[5]

Zie o.m het artikel: **Zet ontstedelijking in waterkritische gebieden en duurzame zilte landbouw op de ruimtelijke dagorder!**
Zie het zomernummer 2018 van het kwartaaljournaal op deze site - zie onder de knop **Archief**

[6]

Een goed voorbeeld van zo'n regionale deelstudie is het onderzoeksproject **Moerasdraak bespeelt waterwolf** [over de agglomeratie Den Bosch - Oss en watercontreien], waarover elders meer in deze aflevering van dit kwartaaljournaal.

[7]

Waarover meer in het hoofdartikel in het afgelopen (lente)nummer: **Exercities voor de Grote Ruimtelijke Transformatie...voor, op en achter de Drooglijn**